

There are no translations available.

Богуш П.М.

Вчитель історії, краєзнавець

м. Нікополь, Україна

[Біографія](#)

Людина з великим та сильним серцем

Человек создан для счастья, как птица для полета.

Короленко В.Г.

Про свого наставника, вчителя і друга, видатного письменника-демократа і прогресивного громадського діяча О.М. Горький писав: «...В великой работе строения новой России найдет должную оценку и прекрасный труд честнейшего русского писателя [В.Г. Короленко](#), человека с большим и сильным сердцем».

«Короленко, - писала ще в 1913 році «Робоча правда» - не може пройти повз цілий ряд гнітючих явищ російського життя, породжених пануванням реакції... і прославляє свій протестуючий голос».

До кінця 80-х і початку 90-х років минулого століття Володимир Галактионович Короленко (1853-1921) зайняв одне з провідних місць в російській літературі. Його авторитет письменника-демократа і громадського діяча був великий.

У 80-х роках, в період загального смутку, безправ'я, реакції Короленко вселяв людям надію на краще майбутнє, щоб вони не втрачали із виду «вогників», що світять вдалині в мороці ночі. Його кипуча діяльність торкнулася і Нікополя.

Нікополь в 80-90-і роки залишався маленьким торговим волосним містечком в так званій «смузі єврейської осілості». За даними Всеросійського перепису 1897 р. в Нікополі проживало до 17 000 чоловік, у тому числі понад 13 400 чоловік православного віросповідання і 3 300 - іудейського. У містечку були дві церкви, дві синагоги і декілька училищ.

Тут, в Нікополі, в бідній єврейській сім'ї і народився дуже талановитий письменник [Наум Львович Коган \(Наумов\)](#) (1863-1893).

Його дитячі роки пройшли у Нікополі, тут він вчився в місцевому хедері (школі), де

викладав мандруючий бідний вчитель Ш.М. Яроцький. Потім Н.Л. Коган поступив в Херсонську гімназію, але вимушений був її покинути в 7 класі по хворобі. Потім жадоба до знань привела його в Харківський ветеринарний інститут, де він захворів розладом нервової системи і потрапив в психіатричну лікарню. Після виходу з неї, Н.Л. Коган приїхав в рідний Нікополь і відкрив тут училище. Але в Нікополі він довго не затримався.

Убогість, безправ'я, поліцейське свавілля сприяли виникненню у нього захворювання легенів, що змусило Н.Л. Когана в 1888 р. переїхати в Крим, де він проживав в Ялті, Сімферополі та інших містах, заробляючи на життя приватними уроками і співпрацею в місцевих газетах «Крим», «Кримський вісник» та ін.

Як і раніше живе він з великою сім'єю в убогості, в скрутних умовах єврейського безправ'я. Віддаватися літературній праці Н.Л. Коган міг лише уривками, бо вів тяжку боротьбу за існування.

І ось восени 1889 р., коли В.Г. Короленко відпочивав в Криму біля Гурзуфа, до нього звернувся Н.Л. Коган, приславши на його суд невеликий нарис «Доба в тихому відділенні», надрукований в газеті.

В.Г. Короленко відповів йому листом, а незабаром, будучи в Ялті, прийшов до нього сам. У бесіді з Н.Л. Коганом Володимир Галактионович зацікавився його колоритними оповіданнями про побут і типи нікопольського містечкового єврейства в «смюзі осілості», і про ті драми, які там виникали на ґрунті бідності, безправ'я і свавілля, настійно радив Н.Л. Когану написати повість з єврейського побуту і обіцяв свою допомогу і сприяння в її друкуванні.

Так виникла повість (її називають ще розповіддю) Н.Л. Когана (Наумова) «В глухому містечку», в основу якої були покладені дійсні факти, що мали місце в Нікополі в 80-90 роки минулого століття. Упродовж двох років Н.Л. Коган працював над повістю і В.Г. Короленко робив усе можливе для автора, щоб вона була чудовою: давав поради, читав його чернетки, перечитував і виправляв рукопис. Будучи строгим редактором, В.Г. Короленко вимагав приведення повісті до можливої досконалості. Їх листи один до одного складають цілий том і опубліковані вперше у 1934 р. в книзі «Листування В.Г. Короленка і Н.Л. Когана (Наумова)».

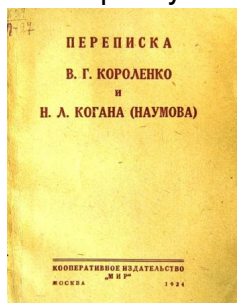

Фото: www.fotki.yandex.ru Повість була написана. Далі мало відбутися ще важче завдання: знайти їй місце у пресі. Короленко звернувся в деякі центральні журнали і особисто до М.М. Стасюлевича - історика і публіциста, редактора журналу «Вісник Європи» з проханням надрукувати повість Н.Л. Когана. Клопіт закінчився успіхом. У листопаді 1892 р. в журналі «Вісник Європи» з'явилася ця повість під назвою «В глухому

містечку» і під псевдонімом Н. Наумов, яку автор присвятив В.Г. Короленко.

28 вересня 1892 р. В.Г. Короленко писав хворому авторові підбадьорюючі словами: «Я сам с нетерпением жду выхода сентябрьской книжки «Вестник Европы» с Вашей повестью... Скоро уже Вы испытаете чувство первого авторства. Я помню даже запах типографской краски, которым несло от первого моего рассказа! Это конечно с моей стороны скучные напоминания, но помните и мои советы. Не увлекайтесь первым успехом - плоды своей жизни стройте на ином фундаменте... Я чувствую себя до известной степени виновником этого труда. В нем я уверен и заранее радуюсь Вашему успеху вместе с Вами!».

Редакторів журналу «Вісник Європи» М.М. Стасюлевичу 28 листопада 1892 р. Короленко писав з Нижнього Новгорода: «Многоуважаемый Михаил Матвеевич! В свою очередь должен поблагодарить Вас за Наумова (Когана), письмо, которое я застал у себя на столе после приезда. Молодой человек в окончательном восторге тем более, что и гонорар превзошел все его ожидания начинающего автора... Бедняга действительно болен: хотя, быть может, и не безнадежно. Теперь он приподнялся от земли и, может быть, это опять окрылит его вдохновение. Я же лично имею и свои причины быть Вам глубоко благодарным. Когда, еще в Ялте, я услышал от Когана изустный рассказ о его Шлеме и уговаривал его написать все это для печати, то он усомнился, чтобы какой-нибудь журнал его напечатал. Я дал ему слово, что проведу рассказ во что бы то ни стало... Отказ «Русской мысли» глубоко огорчил меня, оправдывая отчасти пессимизм Когана. Вы рассеяли наши общие опасения».

Так великий російський письменник В.Г. Короленко піклувався про автора-початківця, нашого земляка Н.Л. Когана.

Повість Н.Л. Когана «В глухому містечку» була винятковим явищем для того часу/. Вона свідчила про талант молодого автора і мала величезний успіх у читачів.

В.Г. Короленко продовжує піклуватися про те, щоб повість Н.Л. Когана вийшла окремим виданням і тому пише відомому громадському діячеві, лікареві і літераторові С.С. Вермелю лист від 2 березня 1893 р. з Нижнього Новгорода: «...Прилагаю при этом письмо Н.Л. Когана (вернее половину), из которого Вы увидите, каково его положение. Думаю потому, что ему, бедняге, теперь не до шепетильности. Охотно взялся бы еще раз переслать деньги, но ведь это задержка, и я думаю, что, послав прямо от себя и выгадавши таким образом несколько дней, Вы поступите лучше. Главное теперь - скорее.

Что касается Вашего вопроса, должно ли издавать рассказ для народа и будет ли он читаться, то я выработал себе на этот предмет взгляд совершенно определенный. Все хорошее - для народа годится. Пора давно бросить этот предрассудок и не кормить народ умственной мякиной сюсюкающей и шепелявящей морали, детскими побасенками о добрых и злых мужчинах, о погибельности города и о преимуществах деревни даже и в том случае, когда и оной придется пухнуть от голода. Самая большая уступка в том отношении, которую я допускаю - это заглавие. «В глухом местечке» действительно глухо и неопределенно. Я бы поставил просто «Жиды». Пусть знают, о чем идет речь, а

прочитают - узнают еще лучше... Думаю, что рассказ найдет свою публику, сначала, может быть, не в деревне, а в городе. Но ведь это неважно...».

Це ще раз свідчить про уважне відношення В.Г. Короленка до авторів-початківців.

Знову-таки, завдяки старанням В.Г. Короленка книга Н.Л. Когана вийшла окремим виданням в 1895 р. (Видання «Посередник» для інтелігентних читачів в Москві і друкарні Товариства І.Д. Ситіна, XVII випуск).

У цьому виданні «Посередника» були два твори: «В глухому містечку» Н. Наумова і ескіз Р. Хіна «Макарка».

Незабаром повість «В глухому містечку» перекладається іноземними мовами, але Н.Л. Коган так і не дізнався про це. Він помер у 1893 р. в Катеринославі.

Для нікопольців ця повість примітна тим, що в ній описується містечко на Дніпрі Миколаївка (читай Нікополь) і безправне положення євреїв в «рисі осілості».

Прообразами героїв повісті послужили особи, які жили в Нікополі. Вони списані буквально з натури. Головний герой повісті Шлема Майєров-Яроцький - старозавітний єврей, який начитався релігійних книг, бродячий вчитель хедера, що тридцять років тому відхилився від військової повинності і проживає в Миколаївці без паспорта, переслідується поліцією. Ш.М. Яроцький - історична особа, вчитель хедера у Нікополі. Коли в 1907 р. він помер, то його спадкоємці пожертвували для Нікопольської громадської бібліотеки 514 томів різної літератури на російській мові та ідиші на суму 270 рублів. За бажанням жертводавців їх помістили в особливу шафу, названу «Шафою імені Ш.М. Яроцького» з портретом їх власника. А на книгах стояв гриф, надрукований по діагоналі книги від низу до верху «Шафа імені Ш.М. Яроцького» з портретом Яроцького. А на книгах стояв гриф, надрукований по діагоналі книги від низу до верху «Шафа імені Ш.М. Яроцького».

Відомий нікопольський книголюб, член літературної секції «Гренада» В.Л. Доброштан подарував свого часу нині покійному лікарєві-книголюбові Ю.П. Богушу дві книги Генрі Давида Торо «Філософія природного життя» і книгу Куно Фишера «Фауст» Гете. Виникнення і склад поеми». На цих двох книгах стоїть гриф «Шафа імені Ш. Яроцького» і його екслібрис.

Прообразом другого героя повісті поліцейського Кайгарова послужив поліцейський Іван Іванович Качайлов, батько старого нікопольського вчителя Петра Івановича Качайлова, померлого в березні 1961 р.

Багато старожилів Нікополя добре знали книгу Н.Л. Наумова «В глухому містечку» і пишалися нею.

Ще один благородний вчинок В.Г. Короленка, зроблений для жителів Нікополя. Коли в Нікополі була організована громадська бібліотека (платна), В.Г. Короленко, який знав

Нікополь з бесід з Н.Л. Коганом і з його листів, прислав бібліотеці один з перших 5 томів своїх книг.

За 1909 р. 120 письменників і авторів подарували [Нікопольській громадській бібліотеці](#) 152 томи на 157 рублів 90 копійок.

За період 1906-1907 рр. в бібліотеці було видано по абонементу 84 книги В.Г. Короленка і в читальному залі - 61, всього 145 книг; за 1907-1908 рр. - 131 книгу, а за 1909 р. - 111 книг.

У 1918 р. В.Г. Короленко ще раз згадав Н.Л. Когана (Наумова) і Нікополь.

У Полтаві 10 листопада 1917 р. в театрі відзначалося 100-річчя з дня народження І.С. Тургенева. Свій виступ-доповідь В.Г. Короленко почав так: «В розповіді одного померлого письменника Наумова (Когана) є такий епізод, де старий релігійний єврей застав свого сина за читанням «Записок мисливця» І.С. Тургенева».

Саме ця подія і описана в маленькій повісті Н.Л. Когана «В глухому містечку». Так старий письменник, наставник і вчитель молодих письменників, згадав про талановитого нашого земляка Н.Л. Когана.

Ім'я Когана (Наумова) - учня письменника-демократа, прогресивного громадського діяча В.Г. Короленка не повинно забуватися нікопольцями і гідно увічнитися. **Джерело:** Богуш П. Видел Нікополь. - Нікополь : Південна зоря, 1998. - С. 65-70.

Переведення в електронний вигляд:

Бутенко О.П.

На нашому сайті Ви можете дізнатися більше про історію Нікопольщини:

- [Історія Нікопольщини](#)

[У разі використання матеріалів цього сайту активне посилання на сайт обов'язкове](#)